

Bourgonjetoren

Dit is de toren waar vroeger de kanonnen in stonden. In Zutphen stond maar één zo'n toren en deze is zeer goed bewaard gebleven.

Zutphen was in de 15e eeuw betrokken bij de Gelders-Bourgondische oorlogen. De hertogen van Bourgondië streefden er al een eeuw naar alle Nederlandse gebieden te veroveren. Gelre en Zutphen waren de laatste gewesten die ze wilden veroveren en waren moeilijk in handen te krijgen. Om zich tegen de Bourgondiërs te verdedigen bouwde Zutphen deze toren en daarom heeft deze de naam Bourgonjetoren gekregen.

In onze streken werden in de 15e eeuw voor het eerst kanonnen gebruikt bij oorlogsvoering. Om de vijand af te schrikken en de haven te verdedigen werd de toren gebouwd en met kanonnen uitgerust. De toren verrees op de plek van de oude Veerpoort, die dus eerst werd afgebroken. De bouw duurde slechts een jaar. De aansluitende stadsmuur, die nu nog zichtbaar is naast de toren, is ongeveer 200 jaar ouder.

Als je naar de toren kijkt zie je drie schietgaten op de begane grond en vijf op de eerste verdieping. Achter de gaten stonden kanonnen. Zo konden ze van een flinke afstand in verschillende richtingen de vijand bestoken. Maar de vijand zou natuurlijk proberen deze toren te verwoesten om de Zutphense kanonnen tot zwijgen te brengen. Dat zou hij ongetwijfeld doen door er met zijn eigen kanonnen op te schieten. Om die reden is de muur van de toren uitzonderlijk dik, wel 4 meter. Je moest wel erg zwaar geschut hebben om die kapot te krijgen. Nu zie je een grasveld rond de buitenkant van de toren, maar dat was vroeger niet zo. In de tijd dat de toren werd gebouwd lag daar een brede, met water gevulde gracht.

-
- ▶ Hoogte: 12 meter
 - ▶ Bouwjaar: 1457
 - ▶ Theekoepel: ± 1750
 - ▶ Muurdikte: 4 meter
 - ▶ Basisvorm: half rond
 - ▶ Aantal stenen: 300.000
 - ▶ Gebruik: verdediging (kanonnen)
-

In detail: Het koepeltje

In 1741 woonde baron van Heeckeren in het grote huis 't Waliën achter de toren. Omdat de toren geen militair nut meer had, kreeg hij toestemming er een theekoepeltje op te bouwen. De baron kon daar thee drinken met prachtig uitzicht over de IJssel.

Omstreeks 1770 was dominee Martinet predikant in Zutphen. Naast dominee was hij ook natuurkundige en opvoedkundige. Van de baron mocht hij het koepeltje gebruiken om rustig aan zijn boek te schrijven. Hier schreef hij zijn 'Katechismus der Natuur', een boek dat in vele talen werd vertaald en lang als schoolboek werd gebruikt. De theekoepel is naar hem vernoemd en heet sindsdien de Martinetkoepel.

In de laatste dagen van de Tweede Wereldoorlog hebben de Duitsers het huis Waliën, dat toen als kazerne werd gebruikt, opgeblazen. Het huis werd vernietigd, het theekoepeltje werd beschadigd, maar de Bourgonjetoren heeft het 20e-eeuwse geweld moeiteloos doorstaan. Tegenwoordig is er in de toren een architectenbureau gevestigd.

Verhaal: Het kanon

Een geschutstoren zonder geschut is niets, dus er moesten ook kanonnen komen. Het grootste kanon werd besteld in Xanten, vlak over de grens in Duitsland, aan de rivier de Rijn. Het kanon was vijf meter lang en woog met onderstel meer dan 10.000 kilo. Een wel uitzonderlijk groot kanon! Het werd per schip over de Rijn en de IJssel naar Zutphen vervoerd.

Men bestelde een passende kogel in Keulen en kocht er tegelijk de gietmal bij om zelf in Zutphen meer van dit soort kogels te kunnen gieten. Toen het kanon en de kogel in Zutphen waren afgeleverd, moest er natuurlijk ook een keer mee geschoten worden.

In de Zutphense archieven lezen we over een feestelijke bijeenkomst na het eerste kanonschot, waarbij na afloop 14 quarten (= 28 flessen) wijn werden gedronken in het Wijnhuis. Daarna nuttigden 61 man een feestmaal in de gildetaveerne van de 'sciplude' (schippers) in de Barlheze. Dit straatje bestaat nu nog steeds.

Voor zover bekend heeft men het grote kanon nooit echt gebruikt. Toen hertog Karel de Stoute van Bourgondië in 1473 Gelre uiteindelijk veroverde, was de strijd al beslist voordat zijn troepen bij Zutphen waren. De hertog was wel onder de indruk van het kanon. Hij heeft het in beslag genomen en er zijn halfbroer David, die bisschop van Utrecht was, nog mee bedreigd. Niemand weet precies wat er daarna met het kanon gebeurd is. De inwoners van Zutphen hebben het in ieder geval nooit meer terug gezien.

Bourgonjetoren

Vragenblad onderbouw

Naam: Klas:

1. In het kader staat dat de toren half rond is. Schets op dit blad hoe de plattegrond er dan uitziet. Schets ook de aansluitende stadsmuur aan beide kanten.

2. Waarom wilden de Bourgondiërs het Hertogdom Gelre zo graag veroveren?

3. Kort na de verovering door de Bourgondiërs werd Gelre toch weer zelfstandig. Hoe kon dat gebeuren?

4. De Bourgonjetoren verving de Veerpoort. Verklaar de naam Veerpoort. Denk hierbij aan de rivier de IJssel.

5. Waarom is de toren niet tegelijk met de stadsmuur gebouwd?

6a. Hoelang heeft men over de bouw van de toren gedaan?

b. Wat was de reden voor deze duur van de bouw?

7. De toren had ondermeer tot doel de haven te verdedigen. Waarom?

8. Beredeneer hoe groot een middeleeuwse kanonskogel moet zijn geweest. Meet eerst de diameter van het gat, waar de loop van het kanon doorheen stak en hou rekening met 4 cm. wanddikte van de kanonsloop.

9. De muur aan de kant van de stad is veel dunner dan het muurwerk dat buiten de stadsmuur steekt. Waarom is dat?

10. Bedenk waarom de bouw van de Bourgonjetoren lastiger was dan de meeste andere gebouwen in Zutphen?

11. Hoe kan het dat de dominee in deze militaire verdedigingstoren rustig een boek heeft kunnen schrijven?

- 12a. Zoek op wat een catechismus is.
 - b. Google op de titel van het werk dat Martinet schreef in de koepel en open het in de DBNL (Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren). Klik op 'eerste deel' en bekijk de gravure voorin het boek. Noem tenminste twee verschillen tussen de afgebeelde situatie van 1778 en de huidige situatie.

 - c. Lees de inleiding van Martinet (pagina 5 t/m 10). Voor wie heeft Martinet zijn werk geschreven? En wat is naar eigen zeggen zijn aanleiding om het juist voor hen te doen? Is dat naar jouw mening betrouwbaar?

 - d. Bestudeer de inhoudsopgave van zijn werk en bekijk enkele passages naar keuze. Martinet presenteerde zijn kennis in diverse 'samenspraken' of dialogen. Toch verschilt zijn werk nog in meer opzichten van een hedendaags leerboek over de natuur. Geef nog een verschil.

 - e. Martinets werken waren lang ongekend populair. Leg uit, waarom Martinets werken enerzijds goed pasten in het nieuwe ideaal van de Verlichting maar anderzijds een verbinding vormden met de oude zekerheden.

13. De bron in de tekst heeft het over een gildetaveerne. Wat is een gildetaveerne?

14. In de tekst staat dat er een gietmal werd geleverd om kogels te gieten, van welk materiaal werden die kogels dan gemaakt en hoe deed men dat?

Bourgonjetoren

Vragenblad bovenbouw

Naam: Klas:

1. In het kader staat dat de toren half rond is. Schets op dit blad hoe de plattegrond er dan uitziet. Schets ook de aansluitende stadsmuur aan beide kanten.

2. Waarom wilden de Bourgondiërs het Hertogdom Gelre zo graag veroveren?

3. Kort na de verovering door de Bourgondiërs werd Gelre toch weer zelfstandig. Hoe kon dat gebeuren?

4. De Bourgonjetoren verving de Veerpoort. Verklaar de naam Veerpoort. Denk hierbij aan de rivier de IJssel.

5. Waarom is de toren niet tegelijk met de stadsmuur gebouwd?

- 6a. Hoelang heeft men over de bouw van de toren gedaan?

- b. Wat was de reden voor deze duur van de bouw?

7. De toren had ondermeer tot doel de haven te verdedigen. Waarom?

8. Beredeneer hoe groot een middeleeuwse kanonskogel moet zijn geweest. Meet eerst de diameter van het gat, waar de loop van het kanon doorheen stak en hou rekening met 4 cm. wanddikte van de kanonsloop.

9. De muur aan de kant van de stad is veel dunner dan het muurwerk dat buiten de stadsmuur steekt. Waarom is dat?

10. Bedenk waarom de bouw van de Bourgonjetoren lastiger was dan de meeste andere gebouwen in Zutphen?

11. Hoe kan het dat de dominee in deze militaire verdedigingstoren rustig een boek heeft kunnen schrijven?

- 12a. Zoek op wat een catechismus is.
 - b. Google op de titel van het werk dat Martinet schreef in de koepel en open het in de DBNL (Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren). Klik op 'eerste deel' en bekijk de gravure voorin het boek. Noem tenminste twee verschillen tussen de afgebeelde situatie van 1778 en de huidige situatie.

 - c. Lees de inleiding van Martinet (pagina 5 t/m 10). Voor wie heeft Martinet zijn werk geschreven? En wat is naar eigen zeggen zijn aanleiding om het juist voor hen te doen? Is dat naar jouw mening betrouwbaar?

 - d. Bestudeer de inhoudsopgave van zijn werk en bekijk enkele passages naar keuze. Martinet presenteerde zijn kennis in diverse 'samenspraken' of dialogen. Toch verschilt zijn werk nog in meer opzichten van een hedendaags leerboek over de natuur. Geef nog een verschil.

 - e. Martinets werken waren lang ongekend populair. Leg uit, waarom Martinets werken enerzijds goed pasten in het nieuwe ideaal van de Verlichting maar anderzijds een verbinding vormden met de oude zekerheden.

13. De bron in de tekst heeft het over een gildetaveerne. Wat is een gildetaveerne?

14. In de tekst staat dat er een gietmal werd geleverd om kogels te gieten, van welk materiaal werden die kogels dan gemaakt en hoe deed men dat?